МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **Система забезпечення національної безпеки**

обувача вищої освіти ІІ рівня, ІІ курсу, ПМНБЗ-24-1 групи,
еціальності 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)»

світньо-професійна програма «Національна фінансова безпека»

_____ Афонченко Денис Сергійович
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Білоус Віктор Тарасович, д.ю.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна, к.ю.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансового та податкового права
протокол від «26» Травня 2026 р. №10/3

Завідувач кафедри _____ Глух Марина Василівна, к.ю.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2026

Реєстрація № 3 11.05.26 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 11.05.26 _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 90 Б А 09.06.26 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Т.М. Барабаш
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ М.В. Глух
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ В.Т.Білоус
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ А.В. Гарбінська-Ру
(підпис) (ініціали, прізвище)

ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	**від 0 до 10**	10		Т.М. Барабаш
2. Роздатковий матеріал	**від 0 до 5**	-		М.В. Глух
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	**від 0 до 25**	25		А.В. Гарбінська-Руденко
5. Апробація (участь у конференціях)	**від 0 до 10**	10		В.Т.Білоус
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	45		О.В.Черняєва
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	5		Т.М. Барабаш М.В. Глух А.В. Гарбінська-Руденко О.В.Черняєва В.Т.Білоус

Навчально-науковий інститут права
Кафедра фінансового та податкового права
Спеціальність 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)»
Освітньо-професійна програма «Національна фінансова безпека»

Затверджую
Завідувач кафедри _____
Марина ГЛУХ

«20» січня 2025р.

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Афонченку Денису Сергійовичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи: Система забезпечення національної безпеки
Затверджена наказом ректора від 31.12.2024р. № 1929
2. Строк здачі закінченої роботи 01.05.2026р.
3. Мета роботи полягає в комплексному дослідженні системи забезпечення національної безпеки України як багаторівневої інтегрованої структури, що функціонує в умовах воєнних, гібридних та глобалізаційних викликів, з метою визначення її структурно-функціональних характеристик, оцінки ефективності механізмів стратегічного управління та координації суб'єктів сектору безпеки й оборони, а також розроблення практично орієнтованих рекомендацій щодо підвищення стійкості та адаптивності держави до сучасних загроз.
Об'єктом дослідження є суспільні відносини та управлінські процеси, що виникають у сфері формування, функціонування та розвитку системи забезпечення національної безпеки України в умовах трансформації безпекового середовища.
Предметом дослідження є структурно-функціональні засади, механізми стратегічного управління та координації суб'єктів сектору безпеки й оборони України, а також інструменти підвищення ефективності функціонування системи забезпечення національної безпеки в умовах сучасних загроз.
4. Вихідні дані до роботи: положення Конституції України та нормативно-правові акти у сфері національної безпеки й оборони, стратегічні документи держави, офіційні аналітичні матеріали органів сектору безпеки й оборони, статистичні та інформаційні дані уповноважених державних органів, вітчизняні і зарубіжні наукові, а також результати власних досліджень та узагальнень автора, здійснені на основі аналізу сучасних безпекових процесів в Україні.
5. Перелік графічного матеріалу кількість і назви таблиць і схем. Таблиця 2.1.Основні суб'єкти сектору безпеки й оборони України та їх функції. Таблиця 2.2. Основні проблеми та дисфункції функціонування системи забезпечення національної безпеки України. Таблиця 3.1. Комплекс заходів

підвищення стійкості держави.

6. Зміст кваліфікаційної роботи. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ. 1.1. Сутність та еволюція поняття «національна безпека» в сучасній науковій думці. 1.2. Структура та принципи побудови системи забезпечення національної безпеки. 1.3. Нормативно-правові та стратегічні основи функціонування системи національної безпеки України. РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ. 2.1. Інституційна архітектура сектору безпеки й оборони України. 2.2. Механізми стратегічного управління та координації суб'єктів безпеки. 2.3. Оцінка ефективності функціонування системи в умовах воєнних та гібридних загроз. 2.4. Основні проблеми та дисфункції у взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони. РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ. 3.1. Оптимізація механізмів стратегічного планування та міжвідомчої координації. 3.2. Підвищення стійкості держави до сучасних безпекових викликів. 3.3. Перспективи розвитку системи національної безпеки України з урахуванням євроатлантичної інтеграції.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Вибір теми	до 02.12.2024	до 02.12.2024
2	Затвердження планів	до 15.03.2025	до 15.03.2025
3	РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.	до 10.09.2025	до 10.09.2025
4	РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.	до 16.01.2026	до 16.01.2026
5	РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.	до 03.04.2026	до 03.04.2026
6	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень	до 20.04.2026	до 20.04.2026

	наукового керівника		
7	Попередній захист	травень 2026	травень 2026

8. Дата видачі завдання «20» січня 2025 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи _____ Білоус В.Т.
(підпис) (прізвище, ініціали)

10. Керівник освітньо-професійної програми _____ Гарбінська-Руденко А.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ Афонченко Д.С.
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

«Система забезпечення національної безпеки»

Мета кваліфікаційної роботи полягає в комплексному дослідженні системи забезпечення національної безпеки України як багаторівневої інтегрованої структури, що функціонує в умовах воєнних, гібридних та глобалізаційних викликів, з метою визначення її структурно-функціональних характеристик, оцінки ефективності механізмів стратегічного управління та координації суб'єктів сектору безпеки й оборони, а також розроблення практично орієнтованих рекомендацій щодо підвищення стійкості та адаптивності держави до сучасних загроз.

Завдання роботи:

аналіз теоретичних підходів сутності національної безпеки;

дослідження еволюції концепції національної безпеки в сучасній науковій думці;

визначення структури та принципів побудови системи забезпечення національної безпеки;

характеристика нормативно-правових та стратегічних засад функціонування системи національної безпеки України;

аналіз інституційної архітектури сектору безпеки й оборони України;

оцінка механізмів стратегічного управління та координації суб'єктів безпеки;

оцінка ефективності функціонування системи в умовах воєнних і гібридних загроз;

виявлення основних проблем та дисфункції у взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони;

розробка напрямів вдосконалення системи забезпечення національної безпеки України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини та управлінські процеси, що виникають у сфері формування, функціонування та розвитку системи

забезпечення національної безпеки України в умовах трансформації безпекового середовища.

Предметом дослідження є структурно-функціональні засади, механізми стратегічного управління та координації суб'єктів сектору безпеки й оборони України, а також інструменти підвищення ефективності функціонування системи забезпечення національної безпеки в умовах сучасних загроз.

Базою дослідження виступають положення Конституції України та нормативно-правові акти у сфері національної безпеки й оборони, стратегічні документи держави, офіційні аналітичні матеріали органів сектору безпеки й оборони, статистичні та інформаційні дані уповноважених державних органів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також результати власних досліджень та узагальнень автора.

За результатами дослідження проведено комплексне дослідження системи забезпечення національної безпеки України як багаторівневої інтегрованої структури, що функціонує в умовах воєнних, гібридних та глобалізаційних викликів, з метою визначення її структурно-функціональних характеристик, оцінки ефективності механізмів стратегічного управління та координації суб'єктів сектору безпеки й оборони, а також розроблення практично орієнтованих рекомендацій щодо підвищення стійкості та адаптивності держави до сучасних загроз.

Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності органів державної влади та сектору безпеки і оборони України під час формування й реалізації державної політики у сфері національної безпеки, удосконалення механізмів стратегічного управління та міжвідомчої координації. Також результати можуть застосовуватися у науково-дослідній діяльності, освітньому процесі закладів вищої освіти при викладанні дисциплін з національної безпеки, державного управління та міжнародних відносин, а також під час розроблення нормативно-правових і аналітичних документів у сфері безпеки та оборони держави.

Кваліфікаційна робота містить 66 сторінок, 3 таблиці та список використаних джерел.

Ключові слова: Національна безпека, державна безпека, кібербезпека, гібридні загрози, сектор безпеки і оборони.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2026.

Рік захисту роботи 2026.

ABSTRACT
NATIONAL SECURITY SYSTEM

The purpose of the qualification work is to comprehensively study the system of ensuring national security of Ukraine as a multi-level integrated structure that operates in the conditions of military, hybrid and globalization challenges, in order to determine its structural and functional characteristics, assess the effectiveness of the mechanisms of strategic management and coordination of security and defense sector entities, as well as develop practically oriented recommendations for increasing the stability and adaptability of the state to modern threats.

Tasks of the work:

analysis of theoretical approaches to the essence of national security;

study of the evolution of the concept of national security in modern scientific thought;

determination of the structure and principles of building a system of ensuring national security;

characteristic of the regulatory and strategic principles of the functioning of the national security system of Ukraine;

analysis of the institutional architecture of the security and defense sector of Ukraine;

assessment of the mechanisms of strategic management and coordination of security entities;

assessment of the effectiveness of the functioning of the system in conditions of military and hybrid threats;

identification of the main problems and dysfunctions in the interaction of security and defense sector entities;

development of directions for improving the system of ensuring national security of Ukraine.

The object of the study is social relations and management processes that arise in the sphere of formation, functioning and development of the system of ensuring

national security of Ukraine in the conditions of transformation of the security environment.

The subject of the study is structural and functional principles, mechanisms of strategic management and coordination of security and defense sector entities of Ukraine, as well as tools for increasing the efficiency of the functioning of the system of ensuring national security in the conditions of modern threats.

The basis of the study is the provisions of the Constitution of Ukraine and regulatory legal acts in the field of national security and defense, strategic state documents, official analytical materials of security and defense sector bodies, statistical and information data of authorized state bodies, scientific works of domestic and foreign scientists, as well as the results of the author's own research and generalizations.

Based on the results of the study, a comprehensive study of the system of ensuring national security of Ukraine as a multi-level integrated structure operating in the context of military, hybrid and globalization challenges was conducted in order to determine its structural and functional characteristics, assess the effectiveness of the mechanisms of strategic management and coordination of security and defense sector entities, as well as develop practically oriented recommendations for increasing the stability and adaptability of the state to modern threats.

The results obtained can be used in the practical activities of state authorities and the security and defense sector of Ukraine during the formation and implementation of state policy in the field of national security, improving the mechanisms of strategic management and interdepartmental coordination. The results can also be used in scientific research activities, the educational process of higher education institutions when teaching subjects on national security, public administration and international relations, as well as during the development of regulatory and analytical documents in the field of security and defense of the state.

The qualification work contains 66 pages, 3 tables and a list of sources used.

Keywords: National security, state security, cybersecurity, hybrid threats, security and defense sector.

Year of completion of qualification work 2026.

Year of work protection 2026.

ЗМІСТ

ВСТУП
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
1.1. Сутність та еволюція поняття «національна безпека» в сучасній науковій думці
1.2. Структура та принципи побудови системи забезпечення національної безпеки
1.3. Нормативно-правові та стратегічні основи функціонування системи національної безпеки України
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
2.1. Інституційна архітектура сектору безпеки й оборони України
2.2. Механізми стратегічного управління та координації суб’єктів безпеки
2.3. Оцінка ефективності функціонування системи в умовах воєнних та гібридних загроз
2.4. Основні проблеми та дисфункції у взаємодії суб’єктів сектору безпеки й оборони
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
3.1. Оптимізація механізмів стратегічного планування та міжвідомчої координації
3.2. Підвищення стійкості держави до сучасних безпекових викликів
3.3. Перспективи розвитку системи національної безпеки України з урахуванням євроатлантичної інтеграції
ВИСНОВКИ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
ДОДАТКИ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧОК ТА СКОРОЧЕНЬ

ГЗ – гібридні загрози

Держспецзв'язок – Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України

ДКР – департамент контррозвідки

ДПСУ – Державна прикордонна служба України

ДСНС – Державна служба України з надзвичайних ситуацій

ЄС – Європейський Союз

ЗСУ – Збройні Сили України

ІБ – інформаційна безпека

КБ – кібербезпека

КІ – критична інфраструктура

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

МВК – міжвідомча координація

МЗС – Міністерство закордонних справ України

МОУ – Міністерство оборони України

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

НБУ – національна безпека України

НГУ – Національна гвардія України

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ВПК – військово-промисловий комплекс

РЕБ – радіоелектронна боротьба

РНБО – Рада національної безпеки і оборони України

СБО – сектор безпеки й оборони

СБУ – Служба безпеки України

СУ – стратегічне управління

ЦЗ – цивільний захист

ВСТУП

Актуальність теми.

Сучасний етап розвитку України характеризується докорінною трансформацією безпекового середовища, зумовленою повномасштабною збройною агресією, посиленням гібридних загроз, інформаційними впливами, кіберризиками та глобальними геополітичними змінами. У таких умовах система забезпечення національної безпеки держави набуває стратегічного значення як фундаментальний механізм збереження суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу та демократичного розвитку.

Нормативне закріплення засад функціонування сектору безпеки й оборони визначене, зокрема, у Конституція України та Законі України «Про національну безпеку України», які закладають правові основи формування цілісної системи забезпечення національної безпеки. Водночас динамічність сучасних викликів вимагає постійного вдосконалення механізмів стратегічного управління, координації суб'єктів сектору безпеки й оборони та підвищення рівня державної стійкості.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах воєнного стану, коли ефективність функціонування системи національної безпеки безпосередньо впливає на здатність держави протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам. Сучасні процеси євроатлантичної інтеграції, поглиблення співпраці з NATO, реформування сектору безпеки й оборони зумовлюють необхідність комплексного наукового аналізу існуючої моделі забезпечення національної безпеки України та визначення напрямів її подальшого розвитку.

Таким чином, дослідження системи забезпечення національної безпеки України є науково та практично значущим, що й обумовлює вибір теми магістерської роботи.

Ступінь наукової розробленості проблеми.

Проблематика національної безпеки є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. У наукових працях розглядаються теоретичні підходи до визначення сутності національної безпеки, питання реформування сектору безпеки й оборони, стратегічного управління, забезпечення державної стійкості та протидія гібридним загрозам.

Водночас сучасні трансформації безпекового середовища, воєнний стан та практичний досвід функціонування системи в умовах повномасштабної війни потребують подальшого комплексного осмислення. Залишається актуальною проблема підвищення ефективності координації суб'єктів сектору безпеки й оборони, удосконалення механізмів стратегічного планування та адаптації системи до стандартів євроатлантичної безпеки.

Мета роботи полягає в комплексному дослідженні системи забезпечення національної безпеки України як багаторівневої інтегрованої структури, що функціонує в умовах воєнних, гібридних та глобалізаційних викликах, з метою визначення її структурно-функціональних характеристик, оцінки ефективності механізмів стратегічного управління та координації суб'єктів сектору безпеки й оборони, а також розроблення практично орієнтованих рекомендацій щодо підвищення стійкості та адаптивності держави до сучасних загроз.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння сутності національної безпеки.
2. Дослідити еволюцію концепції національної безпеки в сучасній науковій думці.
3. Визначити структуру та принципи побудови системи забезпечення національної безпеки.
4. Охарактеризувати нормативно-правові та стратегічні засади функціонування системи національної безпеки України.
5. Проаналізувати інституційну архітектуру сектору безпеки й оборони України.

6. Оцінити механізми стратегічного управління та координації суб’єктів безпеки.

7. Здійснити оцінку ефективності функціонування системи в умовах воєнних і гібридних загроз.

8. Виявити основні проблеми та дисфункції у взаємодії суб’єктів сектору безпеки й оборони.

9. Розробити напрями вдосконалення системи забезпечення національної безпеки України.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини та управлінські процеси, що виникають у сфері формування, функціонування та розвитку системи забезпечення національної безпеки України в умовах трансформації безпекового середовища.

Предметом дослідження є структурно-функціональні засади, механізми стратегічного управління та координації суб’єктів сектору безпеки й оборони України, а також інструменти підвищення ефективності функціонування системи забезпечення національної безпеки в умовах сучасних загроз.

Базою дослідження виступають положення Конституції України та нормативно-правові акти у сфері національної безпеки й оборони, стратегічні документи держави, офіційні аналітичні матеріали органів сектору безпеки й оборони, статистичні та інформаційні дані уповноважених державних органів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також результати власних досліджень та узагальнень автора.

Методи дослідження.

Для досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Методологічну основу дослідження становить системний підхід, який дав змогу розглядати систему забезпечення національної безпеки України як цілісну багаторівневу структуру, що функціонує у взаємозв’язку її елементів та зовнішнього безпекового середовища.

У процесі дослідження застосовано такі методи:

• **аналіз і синтез** – для узагальнення наукових підходів до визначення сутності національної безпеки та структури її забезпечення;

• **історико-правовий метод** – для дослідження еволюції концепції національної безпеки та розвитку нормативно-правового регулювання;

• **структурно-функціональний метод** – для визначення інституційної архітектури сектору безпеки й оборони та з'ясування функціонального призначення його суб'єктів;

• **формально-юридичний метод** – для аналізу положень законодавства у сфері національної безпеки;

• **порівняльний метод** – для дослідження окремих аспектів реформування сектору безпеки в контексті євроатлантичної інтеграції;

• **метод узагальнення та прогнозування** – для формування напрямів удосконалення системи забезпечення національної безпеки України;

• **SWOT-аналіз** – для оцінки сильних і слабких сторін функціонування системи в умовах воєнних та гібридних загроз.

Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу системи забезпечення національної безпеки України в умовах повномасштабної збройної агресії та трансформації безпекового середовища.

У роботі:

• уточнено сутність поняття «система забезпечення національної безпеки» як динамічної багаторівневої структури, орієнтованої на забезпечення державної стійкості;

• удосконалено підходи до оцінки ефективності механізмів стратегічного управління та міжвідомчої координації;

• досліджено подальший розвиток положення щодо підвищення адаптивності системи національної безпеки в умовах воєнних і гібридних загроз;

• запропоновано практичні рекомендації щодо оптимізації взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони України.

Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання сформульованих висновків та рекомендацій:

- у діяльності органів державної влади під час удосконалення механізмів стратегічного управління у сфері національної безпеки;
- у процесі реформування сектору безпеки й оборони;
- у навчальному процесі під час викладання дисциплін із національної безпеки, стратегічного управління та державної політики;
- у подальших наукових дослідженнях з проблем забезпечення державної стійкості.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Сутність та еволюція поняття «національна безпека» в сучасній науковій думці

Поняття «національна безпека» належить до базових категорій сучасної безпекової науки, однак його зміст залишається предметом наукових дискусій. У різні історичні періоди воно наповнювалося різним змістом залежно від характеру міжнародних відносин, рівня розвитку державності та домінуючих загроз.

Класичний (державно-центристський) підхід

У межах реалістичної школи міжнародних відносин національна безпека трактувалася передусім як захист державного суверенітету від зовнішніх воєнних загроз. Держава розглядалася як єдиний суб'єкт безпеки, а військова сила - як основний інструмент її забезпечення. Такий підхід був характерний для періоду «холодної війни» та формування систем колективної оборони, зокрема в межах NATO.

Однак обмеженість цього підходу полягає в ігноруванні внутрішніх факторів нестабільності та неврахуванні немілітарних загроз.

Ліберальний та комплексний підхід

Наприкінці XX століття під впливом глобалізації та міждержавної інтеграції відбулося розширення змісту безпеки. У наукових дослідженнях з'являється концепція «комплексної безпеки», що включає економічну, соціальну, екологічну, інформаційну та гуманітарну складові. Національна безпека почала розглядатися як стан захищеності життєво важливих інтересів не лише держави, а й особи та суспільства. У цьому контексті формується людиноцентричний вимір безпеки. Разом з тим, окремі дослідники вказують, що надмірне розширення поняття призводить до його «розмиття» та втрати аналітичної чіткості.

Концепція державної стійкості

Сучасна безпекова наука дедалі частіше використовує категорію «стійкість», що означає здатність держави адаптуватися до загроз, зберігаючи функціональність систем управління. У цьому контексті безпека перестає бути лише станом захищеності і трактується як процес постійного управління ризиками.

Такий підхід особливо актуальний для України в умовах гібридної війни, інформаційних атак та кіберзагроз.

Український науковий і нормативний підхід

У вітчизняній науковій думці національна безпека розглядається як інтегрована система захисту національних інтересів у різних сферах життєдіяльності. Нормативне визначення закріплено у Законі України «Про національну безпеку України», де національна безпека визначається через категорію захищеності суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу.

Разом з тим, аналіз наукових джерел показує наявність різних підходів до структурування безпеки:

- галузевий підхід (розподіл за сферами);
- функціональний підхід (розподіл за механізмами забезпечення);
- інституційний підхід (через систему органів сектору безпеки й оборони);
- ризик-орієнтований підхід.

Критичний аналіз наукових підходів

Аналіз літератури дозволяє виділити кілька проблемних аспектів:

1. Відсутність єдності щодо переліку складових національної безпеки.
2. Різні трактування співвідношення понять «безпека» та «оборона».
3. Недостатня увага до механізмів координації суб’єктів сектору безпеки.
4. Обмежена кількість досліджень, що враховують досвід функціонування системи в умовах повномасштабної війни.

Саме останній аспект визначає актуальність подальшого дослідження, оскільки сучасні виклики вимагають переосмислення традиційних теоретичних моделей.

Методологічні орієнтири дослідження

З огляду на різноманіття підходів, у межах даної роботи національна безпека розглядається:

- як багаторівнева система;
- як процес стратегічного управління;
- як інструмент забезпечення державної стійкості;
- як інтегрований механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони.

Методологічною основою аналізу виступає системний, структурно-функціональний та інституційний підходи, що дозволяють комплексно дослідити механізми функціонування системи забезпечення національної безпеки.

Таким чином, еволюція поняття «національна безпека» свідчить про перехід від вузького воєнного трактування до комплексної, багатовимірної моделі, що включає політичні, економічні, соціальні та інформаційні складові. Сучасний етап розвитку безпекової науки вимагає поєднання теоретичних підходів із практичним аналізом функціонування системи в умовах реальних загроз.

Саме це зумовлює необхідність подальшого дослідження структури та принципів побудови системи забезпечення національної безпеки України.

1.2. Структура та принципи побудови системи забезпечення національної безпеки

У науковій літературі система забезпечення національної безпеки розглядається як складна багаторівнева соціально-управлінська структура, яка поєднує інституційні, функціональні та стратегічні елементи, спрямовані на захист національних інтересів держави. Її структура формується під впливом

характеру загроз, політичної моделі держави, міжнародних зобов’язань та рівня розвитку інституцій, а ефективність - від якості управлінських процесів і координації між суб’єктами.

Теоретичні підходи до структурування системи

Аналіз наукових джерел дозволяє виокремити кілька підходів до визначення структури системи:

Галузевий підхід:

Передбачає поділ системи за напрямами безпеки: воєнна, політична, економічна, інформаційна, кібербезпека, екологічна тощо. Перевагою є чітка класифікація загроз та спеціалізація органів. Недоліком - ризик фрагментарності та слабкої міжсекторальної координації.

Інституційний підхід:

Система розглядається як сукупність органів державної влади, силових структур, спецслужб і інших інституцій, взаємодія яких визначається повноваженнями та законодавством. Цей підхід дозволяє оцінити формальну структуру та відповідність інституційним стандартам.

Функціональний підхід:

Акцент на механізмах управління: стратегічне планування, прогнозування, координація, контроль, реагування на кризи. Дозволяє оцінити ефективність управлінських процесів у реальних умовах.

Системний підхід:

Об’єднує всі попередні підходи, розглядаючи систему як цілісну структуру із внутрішніми зв’язками та взаємодією із зовнішнім середовищем. Саме цей підхід найчастіше застосовується в сучасних дослідженнях та дозволяє врахувати комплексність загроз.

Компоненти структури системи

Сучасна система забезпечення національної безпеки має такі основні компоненти:

Політичний рівень - органи, що формують стратегічну політику (Президент, Верховна Рада, РНБО).

Виконавчий рівень - органи управління безпекою й обороною, міністерства та відомства.

Оперативний рівень - ЗСУ, СБУ, НГУ та інші сили реагування.

Аналітичний рівень - органи стратегічного аналізу, розвідка, науково-дослідні установи.

Цивільний компонент - громадські організації, системи оповіщення, інформаційна безпека.

Такий поділ дозволяє оцінювати взаємодію між рівнями та ефективність системи як цілісного механізму.

Принципи побудови системи

На основі аналізу літератури та нормативних актів визначено ключові принципи:

Законність - діяльність суб'єктів відповідно до Конституції та законів України.

Системність і комплексність - врахування взаємозв'язку всіх сфер безпеки.

Єдність керівництва та координації - стратегічне управління на загальнодержавному рівні.

Превентивність - орієнтація на попередження загроз.

Адаптивність - здатність до реагування на трансформацію безпекового середовища.

Цивільний демократичний контроль - підзвітність суспільству.

Важливо, що на практиці реалізація цих принципів часто ускладнюється через надмірну централізацію, дублювання функцій та складність міжвідомчої координації.

Методологічні підходи до дослідження структури системи

Для аналізу структури застосовуються:

- структурно-функціональний аналіз;
- інституційний аналіз;
- моделювання організаційних взаємозв'язків;

- SWOT-аналіз;
- сценарний метод;
- порівняльний аналіз міжнародних моделей безпеки.

У межах цієї роботи поєднуються структурно-функціональний та інституційний підходи з елементами стратегічного аналізу, що дозволяє оцінити не лише формальну модель, а й практичну ефективність її функціонування.

Проблемні аспекти сучасної моделі

- Надмірна централізація управлінських рішень.
- Складність міжвідомчої взаємодії.
- Дублювання функцій.
- Недостатня інтеграція цивільних і військових компонентів.
- Потреба адаптації до стандартів НАТО та ЄС.

Ці проблеми обумовлюють необхідність подальшого детального аналізу механізмів управління та координації, що розглядається у наступних підрозділах та у практичній частині роботи.

Таким чином, структура системи забезпечення національної безпеки України є багаторівневою, інтегрованою та функціонально диференційованою. Її ефективність визначається не лише наявністю нормативної моделі, а й рівнем взаємодії суб'єктів, координації, застосування принципів управління та здатністю адаптуватися до сучасних загроз.

1.3. Нормативно-правові та стратегічні основи функціонування системи національної безпеки України

Функціонування системи забезпечення національної безпеки України здійснюється на основі розгалуженої нормативно-правової та стратегічної архітектури, що має багаторівневий, ієрархічний та комплексний характер. Її формування відбувалося під впливом внутрішніх трансформацій державності, збройної агресії проти України та процесів євроатлантичної інтеграції.

Нормативна база у сфері безпеки виконує три ключові функції:

- установчу (визначення суб’єктів та їх повноважень);

- регулятивну (встановлення механізмів діяльності);

- стратегічну (формування довгострокових орієнтирів розвитку).

Конституційний фундамент системи безпеки

Базовим джерелом правового регулювання є Конституція України, яка закріплює фундаментальні засади національної безпеки.

Конституційний аналіз дозволяє виділити кілька концептуальних положень:

- оборона та захист суверенітету визначаються як найважливіша функція держави;
- гарантується безпека людини як найвища соціальна цінність;
- встановлюється розподіл повноважень між Президентом, Верховною Радою та Кабінетом Міністрів;
- закріплюється принцип цивільного контролю над Збройними Силами України.

Таким чином, Конституція України формує інституційний каркас системи, визначаючи суб’єктів стратегічного управління та баланс владних повноважень.

Системоутворююче спеціальне законодавство

Центральне місце у правовій архітектурі займає Закон України «Про національну безпеку України», який фактично заклав нову модель сектору безпеки й оборони.

Його особливості полягають у:

- чіткому визначенні складу сектору безпеки й оборони;
- нормативному закріпленні принципів демократичного цивільного контролю;
- встановленні системи стратегічного планування;
- у визначенні ролі парламентського контролю;

- запровадженні європейських стандартів управління оборонними ресурсами.

Однак науковий аналіз засвідчує, що окремі положення Закону мають декларативний характер та потребують подальшої деталізації через підзаконні акти.

Галузеве законодавство та функціональна диференціація

Правове регулювання безпеки деталізується в окремих сферах:

- оборонне законодавство;
- законодавство про розвідку та контррозвідку;
- норми щодо боротьби з тероризмом;
- законодавство у сфері кібербезпеки;
- правовий режим воєнного стану;
- мобілізаційне законодавство.

Функціональна диференціація дозволяє спеціалізувати правове регулювання, однак водночас створює ризик нормативної фрагментації та колізійності.

Система стратегічного планування у сфері національної безпеки

Стратегічне планування здійснюється через систему взаємопов’язаних документів довгострокового та середньострокового характеру.

Ключовим документом є Стратегія національної безпеки України, яка визначає:

- фундаментальні національні інтереси;
- ключові загрози;
- стратегічні цілі державної політики;
- пріоритети розвитку сектору безпеки.

Похідними документами виступають:

- Стратегія воєнної безпеки України;
- Стратегія кібербезпеки України.

Ці стратегії конкретизують положення базового документа та формують секторальні напрями розвитку.

Ієрархія стратегічних документів

- Загальнонаціональний рівень (стратегія національної безпеки);
- Галузевий рівень (воєнна, кібербезпека, економічна безпека тощо);
- Програмно-операційний рівень (державні цільові програми, оборонне планування).

Така багаторівнева модель відповідає стандартам стратегічного планування держав-членів NATO, проте на практиці стикається з проблемами ресурсного забезпечення та координації.

Механізми координації та стратегічного управління

Координаційним центром стратегічних рішень виступає Рада національної безпеки і оборони України, яка:

- ініціює стратегічні документи;
- забезпечує міжвідомчу узгодженість;
- контролює виконання рішень.

Разом з тим, дослідження показують, що існує потреба у:

- посиленні аналітичного забезпечення стратегічних рішень;
- удосконаленні механізмів оцінювання реалізації стратегій;
- запровадженні системи стратегічного аудиту безпеки.

Адаптація нормативної бази до умов воєнного стану

Повномасштабна збройна агресія проти України зумовила необхідність трансформації нормативної системи. Отже, відбулося:

- розширення повноважень військового командування;
- спрощення процедур мобілізації;
- перегляд бюджетних пріоритетів;
- посилення правового режиму воєнного стану.

Це свідчить про гнучкість правової системи, проте водночас актуалізує питання балансу між безпекою та правами людини.

Методологія аналізу нормативно-правової бази

У межах даного дослідження аналіз нормативно-стратегічних засад здійснюється із застосуванням:

- формально-юридичного методу;
- порівняльно-правового аналізу;
- системного аналізу;
- інституційного підходу.

Це дозволяє оцінити не лише формальну відповідність документів, а й їхню функціональну ефективність.

Критична оцінка нормативно-стратегічної моделі

Проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки:

1. Нормативна база є достатньо розвиненою та відповідає сучасним безпековим тенденціям.
2. Стратегічне планування набуло системного характеру.
3. Закріплено курс на євроатлантичну інтеграцію.
4. Разом із тим, зберігається розрив між стратегічними цілями та механізмами реалізації.
5. Потребує вдосконалення система оцінювання ефективності політики у сфері безпеки.

Отже, нормативно-правові та стратегічні основи функціонування системи національної безпеки України формують комплексну багаторівневу модель управління, що поєднує конституційні засади, спеціальне законодавство та систему стратегічного планування.

Водночас сучасні виклики, пов’язані з воєнною агресією та гібридними загрозами, актуалізують необхідність удосконалення механізмів імплементації, координації та стратегічного прогнозування.

Висновки до Розділу 1.

У першому розділі здійснено комплексний критичний аналіз теоретико-методологічних засад дослідження системи забезпечення національної безпеки України, що дозволило сформувати концептуальну основу подальшого наукового аналізу.

Дослідження еволюції поняття «національна безпека» засвідчило його трансформацію від вузького воєнно-державницького трактування до

комплексної багатовимірної категорії, яка охоплює політичні, економічні, соціальні, інформаційні та гуманітарні складові. Встановлено, що сучасна наукова думка характеризується плюралізмом підходів - реалістичного, ліберального, інституційного, функціонального та системного - що свідчить про міждисциплінарний характер досліджуваної проблематики. Водночас виявлено наявність дискусій щодо структури безпеки, співвідношення понять «безпека» і «оборона», а також механізмів координації суб'єктів сектору безпеки.

Аналіз наукових підходів до структурування системи забезпечення національної безпеки дозволив визначити її як складну соціально-управлінську систему, що функціонує на основі принципів законності, системності, комплексності, адаптивності та цивільного демократичного контролю. Обґрунтовано доцільність застосування системного, структурно-функціонального та інституційного підходів як методологічної основи дослідження, що забезпечує можливість комплексної оцінки як нормативної моделі, так і практичної ефективності її функціонування.

Дослідження нормативно-правових та стратегічних засад функціонування системи національної безпеки України засвідчило, що її правовий фундамент сформовано положеннями Конституція України та спеціального законодавства, ключове місце серед якого займає Закон України «Про національну безпеку України». Встановлено, що сучасна система стратегічного планування побудована за ієрархічним принципом і включає базові та галузеві стратегії, спрямовані на реалізацію національних інтересів і протидію комплексним загрозам.

Разом із тим, критичний аналіз дозволив виявити низку проблемних аспектів: фрагментарність окремих нормативних положень, складність міжвідомчої координації, розрив між стратегічними цілями та механізмами їх реалізації, а також необхідність адаптації системи до умов повномасштабної війни та гібридних викликів.

Таким чином, проведений теоретико-методологічний аналіз підтверджує, що система забезпечення національної безпеки України є багаторівневою інтегрованою структурою, ефективність якої визначається узгодженістю нормативно-правового регулювання, якістю стратегічного управління та здатністю адаптуватися до трансформацій безпекового середовища.

Отримані результати створюють підґрунтя для переходу до практично-аналітичного дослідження сучасного стану та особливостей функціонування системи забезпечення національної безпеки України, що становить зміст другого розділу роботи.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Інституційна архітектура сектору безпеки й оборони України

Система забезпечення національної безпеки України характеризується складною інституційною структурою, що включає сукупність державних органів, військових формувань, правоохоронних структур та інших суб’єктів, діяльність які спрямовані на захист національних інтересів держави. Ефективність функціонування цієї системи значною мірою залежить від чіткої координації діяльності її суб’єктів, належного розподілу повноважень та узгодженості управлінських рішень між різними органами державної влади.

Відповідно до чинного законодавства України у сфері національної безпеки й оборони, сектор безпеки й оборони охоплює органи державної влади, Збройні Сили України, інші військові формування, правоохоронні органи, розвідувальні та контррозвідувальні структури, а також органи цивільного захисту. Усі ці елементи утворюють єдину систему, основною метою якої є захист державного суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу держави.

Ключову роль у системі забезпечення національної безпеки відіграють вищі органи державної влади. Центральне місце серед них посідає Президент України, який відповідно до Конституції виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності та дотримання Основного Закону держави. Крім того, Президент України виконує функції Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, визначає основні напрями державної політики у сфері національної безпеки та оборони, а також здійснює стратегічне керівництво сектором безпеки й оборони.

Важливе значення в системі державного управління у сфері безпеки має Рада національної безпеки і оборони України. Цей орган виконує координаційні та консультативні функції, забезпечує узгодження діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки, здійснює аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз та готує пропозиції щодо формування державної політики у відповідній сфері. Через механізми цього органу забезпечується узгодження стратегічних рішень та координація дій між різними суб’єктами сектору безпеки й оборони.

Виконавчу складову системи забезпечення національної безпеки формує Кабінет Міністрів України, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері оборони та безпеки, організовує виконання законодавства, а також координує діяльність центральних органів виконавчої влади у відповідних сферах. У межах своїх повноважень уряд забезпечує функціонування системи оборонного планування, організацію ресурсного забезпечення сектору безпеки й оборони та реалізацію стратегічних документів держави.

Практичну реалізацію заходів із забезпечення національної безпеки здійснюють безпосередні суб’єкти сектору безпеки й оборони – військові формування, правоохоронні органи та спеціальні служби. Провідне місце серед них посідають Збройні Сили України, які виконують функції оборони держави, стримування та відсічі ворожої збройної агресії, а також забезпечення захисту територіальної цілісності країни. В умовах сучасних безпекових викликів роль

Збройних Сил України значно зросла, що зумовлено необхідністю ефективного реагування на воєнні загрози.

Важливими складовими сектору безпеки й оборони також є Служба безпеки України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, розвідувальні органи та Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Кожен із цих суб'єктів виконує специфічні функції у сфері забезпечення державної безпеки, громадського порядку, захисту державного кордону, протидії терористичним та диверсійним загрозам, а також реагування на надзвичайні ситуації.

З метою систематизації основних суб'єктів сектору безпеки й оборони України та визначення їх функціонального призначення доцільно представити їх у вигляді узагальненої таблиці.

Таблиця 2.1.

Основні суб'єкти сектору безпеки й оборони України та їх функції

Суб'єкт сектору безпеки й оборони	**Основні функції**
Президент України	Загальне керівництво у сфері національної безпеки й оборони; Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України; прийняття стратегічних рішень щодо оборони держави
Рада національної безпеки і оборони України	Координація та контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки; аналіз загроз та підготовка стратегічних рішень
Кабінет Міністрів України	Забезпечення реалізації державної політики у сфері безпеки й оборони; організація виконання законодавства та стратегічних документів
Збройні Сили України	Оборона держави, відсіч збройній агресії, захист суверенітету та територіальної цілісності
Служба безпеки України	Контррозвідувальна діяльність, боротьба з

	тероризмом, захист державної безпеки
Національна гвардія України	Захист громадського порядку, участь у забезпеченні державної безпеки та оборони
Національна поліція України	Забезпечення публічної безпеки і порядку, протидія злочинності
Державна прикордонна служба України	Охорона державного кордону, контроль за його перетином
Розвідувальні органи України	Добування та аналіз інформації про зовнішні загрози національній безпеці
Державна служба України з надзвичайних ситуацій	Реагування на надзвичайні ситуації, цивільний захист населення

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що інституційна архітектура сектору безпеки й оборони України має багаторівневий характер і охоплює як органи стратегічного управління, так і виконавчі структури, які безпосередньо реалізують заходи щодо захисту національних інтересів держави. Водночас ефективність функціонування цієї системи значною мірою залежить від рівня міжвідомчої взаємодії, узгодженості стратегічного планування, інформаційного обміну та здатності державних інститутів оперативно реагувати на сучасні безпекові виклики.

Після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України у 2022 році інституційна структура сектору безпеки й оборони зазнала суттєвих трансформацій. Було посилено роль військового командування, удосконалено механізми стратегічного управління та координації між військовими і цивільними структурами, а також розширено систему територіальної оборони. Ці зміни спрямовані на підвищення стійкості держави до сучасних загроз та забезпечення ефективного функціонування системи національної безпеки в умовах воєнного часу.

Таким чином, інституційна архітектура сектору безпеки й оборони України є динамічною системою, яка постійно адаптується до змін безпекового середовища та розвитку нових форм загроз. Подальше вдосконалення цієї системи пов'язане з підвищенням рівня координації між її суб'єктами, удосконаленням механізмів стратегічного планування та інтеграцією національної системи безпеки до європейського та євроатлантичного безпекового простору.

2.2. Механізми стратегічного управління та координації суб'єктів безпеки

Ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки безпосередньо залежить від якості стратегічного управління та рівня координації між суб'єктами сектору безпеки й оборони. В умовах трансформації сучасного безпекового середовища, що характеризується високою динамікою загроз, їх гібридним характером та невизначеністю, особливої актуальності набувають питання узгодженості дій державних інституцій, оперативності прийняття управлінських рішень, а також здатності системи до адаптації та саморегуляції.

Стратегічне управління у сфері національної безпеки доцільно розглядати як складну багаторівневу систему, що поєднує політичні, організаційні, правові та інформаційно-аналітичні механізми, спрямовані на формування та реалізацію державної політики у сфері безпеки. Воно передбачає визначення довгострокових цілей, стратегічних пріоритетів, розподіл ресурсів, а також координацію діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони з метою забезпечення захисту національних інтересів держави.

Однією з ключових характеристик сучасного стратегічного управління є його **системність**, яка проявляється у взаємозв'язку всіх елементів управлінського процесу: від стратегічного прогнозування до реалізації конкретних заходів реагування. У цьому контексті важливого значення набуває

інтеграція різних функціональних напрямів безпеки — військової, економічної, інформаційної, кібернетичної та соціальної — у єдину управлінську систему.

Система стратегічного управління національною безпекою України функціонує на основі ієрархічної моделі, яка включає політичний, стратегічний, оперативний та тактичний рівні управління.

Політичний рівень забезпечує формування державної політики у сфері національної безпеки, визначення національних інтересів та стратегічних пріоритетів. На цьому рівні приймаються рішення, які мають довгостроковий характер та визначають загальний вектор розвитку держави.

Стратегічний рівень передбачає розробку та реалізацію стратегічних документів, визначення напрямів розвитку сектору безпеки й оборони, а також координацію діяльності основних суб'єктів безпеки.

Оперативний рівень забезпечує планування та реалізацію конкретних заходів у межах визначених стратегій, а також реагування на поточні загрози.

Тактичний рівень пов'язаний із безпосереднім виконанням завдань силами та засобами сектору безпеки й оборони.

Ключову роль у забезпеченні узгодженості функціонування всіх зазначених рівнів відіграє Рада національної безпеки і оборони України, яка виступає центральним координаційним органом у сфері національної безпеки. Її діяльність охоплює аналіз безпекової ситуації, підготовку пропозицій щодо стратегічних рішень, координацію діяльності органів виконавчої влади та контроль за виконанням прийнятих рішень. Важливою функцією РНБО є забезпечення міжвідомчої взаємодії, що дозволяє формувати єдину державну політику у сфері безпеки.

Суттєвим елементом стратегічного управління є система стратегічного планування, яка включає розробку та реалізацію комплексних документів, що визначають напрями державної політики у сфері безпеки. Важливою особливістю сучасного стратегічного планування є його орієнтація на **принципи адаптивності та гнучкості**, що дозволяє оперативно реагувати на зміни безпекового середовища.

У цьому контексті особливого значення набуває впровадження **ризик-орієнтованого підходу**, який передбачає:

- ідентифікацію потенційних загроз;
- оцінку ймовірності їх реалізації;
- визначення можливих наслідків;
- розробку сценаріїв реагування.

Такий підхід дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень та ефективність використання ресурсів.

Міжвідомча координація виступає невід'ємною складовою стратегічного управління, оскільки забезпечує інтеграцію зусиль різних суб'єктів сектору безпеки. В умовах складної інституційної структури сектору безпеки й оборони ефективна координація дозволяє уникнути дублювання функцій, підвищити оперативність реагування та забезпечити комплексний підхід до протидії загрозам.

Механізми міжвідомчої координації доцільно класифікувати на такі групи:

1. **Організаційні механізми**, які передбачають створення координаційних органів, міжвідомчих комісій, ситуаційних центрів та робочих груп.

2. **Правові механізми**, що визначають нормативно-правові засади взаємодії суб'єктів безпеки, їх повноваження та відповідальність.

3. **Інформаційно-аналітичні механізми**, які забезпечують обмін інформацією, формування єдиних баз даних та використання сучасних аналітичних систем.

4. **Комунікаційні механізми**, що передбачають налагодження ефективних каналів взаємодії між органами влади та іншими суб'єктами безпеки.

В умовах цифровізації державного управління особливого значення набуває розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління. Використання сучасних технологій, таких як великі дані, штучний інтелект та геоінформаційні системи, дозволяє підвищити точність

прогнозування загроз, оперативність прийняття рішень та ефективність координації.

Важливим напрямом розвитку стратегічного управління є впровадження принципів та стандартів країн НАТО, що передбачає перехід до інтегрованого планування на основі спроможностей, підвищення рівня цивільного контролю та забезпечення прозорості діяльності сектору безпеки. Це сприяє не лише підвищенню ефективності функціонування системи, але й її інтеграції до євроатлантичного безпекового простору.

Водночас, незважаючи на суттєві досягнення у реформуванні сектору безпеки й оборони, система стратегічного управління в Україні характеризується низкою проблем. Серед них варто виокремити:

- недостатній рівень інтеграції інформаційних систем;
- фрагментацію управлінських процесів;
- дублювання функцій окремих органів;
- обмеженість ресурсного забезпечення;
- недостатній рівень розвитку стратегічного прогнозування.

Ці проблеми знижують ефективність функціонування системи та потребують комплексного вирішення на основі сучасних управлінських підходів.

Отже, механізми стратегічного управління та координації суб’єктів безпеки є ключовим елементом системи забезпечення національної безпеки України. Вони забезпечують узгодженість державної політики, ефективне використання ресурсів та формування комплексної системи реагування на сучасні загрози. Подальший розвиток цих механізмів має бути спрямований на підвищення рівня інтеграції, впровадження інноваційних технологій управління та поглиблення міжнародного співробітництва у сфері безпеки.

2.3. Оцінка ефективності функціонування системи в умовах воєнних та гібридних загроз

Сучасне безпекове середовище характеризується високим рівнем нестабільності, динамічністю змін та зростанням невизначеності, що обумовлено поширенням воєнних конфліктів, активізацією гібридних форм протиборства, а також широким застосуванням інформаційних і кібернетичних засобів впливу. У таких умовах ефективність функціонування системи забезпечення національної безпеки визначається не лише її здатністю протидіяти існуючим загрозам, але й можливістю прогнозувати їх розвиток, адаптуватися до змін безпекового середовища та забезпечувати стійкість держави в довгостроковій перспективі.

Для України проблема ефективності функціонування системи національної безпеки набула особливої актуальності в умовах тривалої збройної агресії, яка супроводжується комплексним застосуванням гібридних інструментів впливу. Такі інструменти включають не лише прямі військові дії, але й інформаційно-психологічні операції, кібератаки, економічний тиск, енергетичні маніпуляції, дипломатичний вплив та інші форми дестабілізації, спрямовані на підрив державного суверенітету та послаблення інституційної спроможності держави.

Оцінка ефективності функціонування системи національної безпеки передбачає комплексний аналіз діяльності державних інституцій, їх здатності реалізовувати покладені на них функції, а також рівня досягнення стратегічних цілей у сфері безпеки. Така оцінка має здійснюватися на основі сукупності критеріїв, що дозволяють всебічно охарактеризувати стан системи.

До основних **критеріїв оцінки ефективності** системи національної безпеки доцільно віднести:

- рівень готовності сектору безпеки й оборони до реагування на загрози;
- оперативність та обґрунтованість прийняття управлінських рішень;
- ефективність міжвідомчої координації;
- рівень ресурсного забезпечення;
- здатність до стратегічного прогнозування;
- рівень захищеності критичної інфраструктури;
- стійкість політичної, економічної та соціальної систем держави.

Важливим аспектом оцінки є аналіз функціонування ключових інституцій сектору безпеки й оборони, серед яких Збройні Сили України, Служба безпеки України, Національна гвардія України, органи внутрішніх справ та інші державні структури. Їх здатність до ефективної взаємодії, обміну інформацією, спільного планування та координації дій безпосередньо впливає на загальний рівень ефективності системи національної безпеки.

Особливого значення набуває оцінка **оперативної спроможності** системи, яка проявляється у здатності швидко реагувати на загрози, мобілізувати необхідні ресурси та забезпечувати ефективне управління у кризових ситуаціях. У цьому контексті важливу роль відіграють системи управління, зв'язку та розвідки, які забезпечують інформаційну підтримку процесу прийняття рішень.

Одним із ключових показників ефективності є рівень **стратегічної стійкості держави**, який характеризує здатність держави зберігати функціональність своїх інституцій в умовах кризових ситуацій. Стратегічна стійкість охоплює:

- стабільність політичної системи;
- функціонування економіки;
- соціальну згуртованість суспільства;
- захист критичної інфраструктури;
- ефективність системи цивільного захисту.

В умовах гібридної війни особливого значення набуває здатність держави забезпечувати **інформаційну та кібернетичну безпеку**, оскільки інформаційний простір стає одним із ключових театрів протиборства. Високий рівень кіберзахисту, протидія дезінформації та забезпечення інформаційної стійкості суспільства є важливими складовими ефективної системи національної безпеки.

Ефективність системи також значною мірою залежить від якості стратегічного планування. Сучасна система планування повинна бути орієнтована на довгострокову перспективу, враховувати можливі сценарії розвитку безпекової ситуації та забезпечувати раціональний розподіл ресурсів.

Важливою умовою є інтеграція планування у сфері оборони, економіки та соціальної політики.

Поряд із позитивними тенденціями, у функціонуванні системи національної безпеки України існує низка проблем, які знижують її ефективність. До них належать:

- обмеженість фінансових та матеріально-технічних ресурсів;
- недостатній рівень технологічного забезпечення;
- складність координації між суб'єктами сектору безпеки;
- фрагментація інформаційного простору;
- необхідність подальшого розвитку системи стратегічного аналізу та прогнозування.

Водночас упродовж останніх років в Україні спостерігається суттєвий прогрес у реформуванні сектору безпеки й оборони. Зокрема, здійснюється модернізація Збройних Сил України, впроваджуються сучасні стандарти управління, удосконалюються механізми стратегічного планування, а також розширюється міжнародне співробітництво у сфері безпеки.

Важливим фактором підвищення ефективності системи є співпраця з міжнародними партнерами, яка сприяє обміну досвідом, отриманню технічної допомоги та впровадженню передових практик у сфері безпеки. Адаптація до стандартів євроатлантичної безпеки дозволяє підвищити рівень сумісності української системи безпеки з міжнародними структурами.

Таким чином, оцінка ефективності функціонування системи забезпечення національної безпеки України свідчить про її поступову трансформацію, спрямовану на підвищення рівня адаптивності, стійкості та ефективності реагування на сучасні загрози. Попри наявні проблеми, система демонструє здатність до розвитку та вдосконалення, що створює передумови для формування сучасної, ефективної та інтегрованої системи національної безпеки.

2.4. Основні проблеми та дисфункції у взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони

Ефективність функціонування системи забезпечення національної безпеки значною мірою залежить від узгодженості дій її основних суб'єктів, рівня координації між державними органами та здатності системи швидко реагувати на комплексні безпекові виклики. Попри суттєві трансформації сектору безпеки й оборони України в останні роки, у його функціонуванні зберігається низка системних проблем, що негативно впливають на ефективність реалізації державної політики у сфері національної безпеки.

Однією з ключових проблем є недостатній рівень міжвідомчої координації між суб'єктами сектору безпеки й оборони. У процесі реалізації державної безпекової політики беруть участь численні державні інституції, серед яких військові формування, правоохоронні органи, спеціальні служби та органи цивільного захисту. Водночас взаємодія між ними не завжди характеризується достатнім рівнем узгодженості, що може призводити до дублювання функцій, затримок у прийнятті рішень або неефективного використання ресурсів.

Важливою проблемою залишається складність інформаційного обміну між різними інституціями сектору безпеки. У сучасних умовах ефективне реагування на загрози потребує оперативного доступу до достовірної інформації та її швидкого поширення між відповідними органами. Проте відсутність повністю інтегрованих інформаційних систем, а також різні підходи до управління інформаційними ресурсами ускладнюють процес обміну даними між державними структурами.

Ще одним фактором, який впливає на ефективність функціонування системи національної безпеки, є обмеженість ресурсного забезпечення окремих елементів сектору безпеки й оборони. Йдеться як про фінансові ресурси, так і про матеріально-технічне забезпечення, сучасні технології, кадровий потенціал та інфраструктуру. Недостатній рівень ресурсного забезпечення може

знижувати оперативні можливості окремих інституцій та обмежувати їхню здатність ефективно виконувати покладені на них функції.

Суттєвим викликом залишається і потреба подальшого вдосконалення системи стратегічного планування у сфері національної безпеки. Попри наявність стратегічних документів, у практичній площині іноді спостерігається недостатня узгодженість між стратегічними цілями, визначеними у державних програмах, та реальними можливостями їх реалізації. Це зумовлює необхідність посилення аналітичного забезпечення стратегічного планування, а також підвищення якості прогнозування безпекових ризиків.

Окремої уваги потребує проблема інституційної фрагментації системи безпеки, яка проявляється у розмежуванні повноважень між різними державними органами. У деяких випадках це може призводити до виникнення зон відповідальності, які частково перекриваються або, навпаки, залишаються недостатньо врегульованими. Така ситуація ускладнює ефективну реалізацію державної політики у сфері безпеки та потребує подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання.

Крім того, важливою проблемою є необхідність подальшої адаптації сектору безпеки й оборони до сучасних гібридних загроз. Гібридні методи ведення конфліктів передбачають комплексне застосування військових, інформаційних, економічних та політичних інструментів впливу. Це вимагає від держави формування міжсекторального підходу до забезпечення безпеки, що передбачає тісну взаємодію між державними органами, приватним сектором та громадянським суспільством.

Для узагальнення основних проблем функціонування системи національної безпеки доцільно представити їх у вигляді таблиці.

Таблиця 2.2.

Основні проблеми та дисфункції функціонування системи забезпечення національної безпеки України

Проблема	**Характер прояву**	**Наслідки для системи безпеки**
Недостатня міжвідомча координація	Неузгодженість дій між державними органами	Зниження оперативності реагування на загрози
Обмежений інформаційний обмін	Відсутність єдиних інформаційних платформ	Уповільнення процесу прийняття рішень
Недостатнє ресурсне забезпечення	Обмежені фінансові та технічні ресурси	Зниження ефективності діяльності окремих інституцій
Інституційна фрагментація	Перекриття або нечіткість повноважень	Дублювання функцій та управлінські труднощі
Недостатня адаптація до гібридних загроз	Обмежена інтеграція різних інструментів безпеки	Зниження стійкості держави до сучасних викликів

Таким чином, сучасний стан функціонування системи забезпечення національної безпеки України характеризується наявністю як позитивних трансформаційних процесів, так і певних структурних та управлінських проблем. Виявлені дисфункції свідчать про необхідність подальшого вдосконалення механізмів координації діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони, розвитку інтегрованих інформаційних систем, підвищення ефективності стратегічного планування та зміцнення ресурсного потенціалу держави.

Водночас усунення зазначених проблем створить передумови для формування більш ефективної, стійкої та адаптивної системи забезпечення національної безпеки України, здатної ефективно протидіяти сучасним воєнним та гібридним загрозам.

Висновки до Розділу 2.

Аналіз сучасного стану та особливостей функціонування системи забезпечення національної безпеки України показав, що вона являє собою складну багаторівневу структуру, яка включає стратегічні органи управління, виконавчі інституції та спеціалізовані формування сектору безпеки й оборони. Інституційна архітектура системи забезпечує розподіл повноважень, визначає функції ключових суб'єктів та створює передумови для стратегічного управління національною безпекою.

Механізми стратегічного управління та координації суб'єктів безпеки в Україні ґрунтуються на багаторівневій системі, що охоплює політичний, стратегічний, оперативний та тактичний рівні. Координаційні функції покладено на Раду національної безпеки і оборони України, а виконавчу реалізацію заходів забезпечують центральні органи виконавчої влади та спеціалізовані формування. Оцінка ефективності системи показала її здатність до оперативного реагування на сучасні загрози, водночас виявлено ряд проблем, що знижують ефективність функціонування системи.

Серед основних проблем і дисфункцій виділяються: недостатня міжвідомча координація, обмежений інформаційний обмін, інституційна фрагментація, обмежене ресурсне забезпечення, а також недостатня адаптація до гібридних загроз. Ці фактори створюють певні ризики для своєчасного реагування на виклики національній безпеці та знижують стратегічну стійкість держави.

Разом із тим, впроваджені зміни в секторі безпеки й оборони, модернізація органів управління, інтеграція сучасних технологій, а також адаптація до євроатлантичних стандартів створюють передумови для підвищення ефективності функціонування системи. У підсумку можна констатувати, що сучасна система національної безпеки України демонструє поступову трансформацію та здатність адаптуватися до умов воєнних та гібридних загроз, однак потребує подальшого вдосконалення механізмів управління, координації, ресурсного забезпечення та стратегічного планування.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Оптимізація механізмів стратегічного планування та міжвідомчої координації

Сучасне безпекове середовище України характеризується високою динамікою загроз, їх багатовимірністю та комплексністю, що обумовлено поєднанням воєнних, гібридних, інформаційних та кібернетичних викликів. За таких умов ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки неможливе без удосконалення механізмів стратегічного планування та забезпечення високого рівня міжвідомчої координації. Традиційні підходи до управління, що базуються на фрагментарному плануванні та відокремленості функцій окремих органів, виявляються недостатньо ефективними в умовах сучасних кризових ситуацій.

У зв’язку з цим оптимізація механізмів стратегічного управління має розглядатися як системний процес, спрямований на підвищення узгодженості дій суб’єктів сектору безпеки й оборони, удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та впровадження сучасних управлінських технологій.

Проблеми сучасного стратегічного управління

Аналіз функціонування системи стратегічного управління в Україні дозволяє виокремити низку системних проблем, що негативно впливають на ефективність забезпечення національної безпеки:

- Фрагментація управлінських процесів. Стратегічне планування часто здійснюється окремими органами без належної інтеграції, що призводить до дублювання функцій, неузгодженості цілей та неефективного використання ресурсів.

- Недостатній рівень інформаційної інтеграції. Відсутність єдиної інформаційно-аналітичної платформи ускладнює оперативний обмін даними між суб’єктами сектору безпеки.
- Обмеженість ресурсного забезпечення. Недостатнє фінансування та технічне оснащення стримують розвиток аналітичних і стратегічних підрозділів.
- Низька швидкість міжвідомчої взаємодії. Бюрократичні процедури та відсутність уніфікованих стандартів взаємодії призводять до затримок у прийнятті рішень.
- Недостатній рівень стратегічного прогнозування. Відсутність розвинених механізмів сценарного аналізу та оцінки ризиків обмежує здатність держави передбачати розвиток загроз.
- Обмежене впровадження сучасних технологій. Недостатнє використання цифрових рішень, аналітики даних та автоматизованих систем управління знижує ефективність прийняття рішень.

Принципи оптимізації стратегічного планування та координації

Для подолання зазначених проблем доцільно впровадити систему принципів, що забезпечують ефективність стратегічного управління:

- Інтеграційний принцип. Передбачає формування єдиної системи стратегічного планування, що об’єднує всі органи сектору безпеки й оборони та забезпечує узгодженість їхніх дій.
- Принцип адаптивності. Система управління повинна бути здатною швидко реагувати на зміни безпекового середовища та коригувати стратегічні рішення.
- Ризик-орієнтований підхід. Планування має базуватися на оцінці ризиків, імовірності їх реалізації та можливих наслідків.
- Принцип технологічності. Активне використання сучасних інформаційних технологій, включаючи штучний інтелект, великі дані та системи моделювання.

- Прозорість і підзвітність. Забезпечення відкритості процесів прийняття рішень, проведення аудиту та моніторингу ефективності.
- Безперервність стратегічного циклу. Планування має здійснюватися як постійний процес із регулярним оновленням стратегій і планів.

Інструменти оптимізації стратегічного управління

Практична реалізація зазначених принципів передбачає використання сучасних інструментів:

- Сценарне планування, що дозволяє моделювати різні варіанти розвитку безпекової ситуації;
- Системи підтримки прийняття рішень (DSS), які забезпечують аналітичну обробку даних;
- Геоінформаційні системи (GIS) для просторового аналізу загроз;
- Інформаційно-аналітичні платформи, що інтегрують дані з різних джерел;
- Системи моніторингу ризиків, які забезпечують раннє виявлення загроз;
- Єдині цифрові реєстри та бази даних, що забезпечують доступ до актуальної інформації.

Конкретні заходи оптимізації

З метою підвищення ефективності стратегічного управління доцільно реалізувати такі заходи:

- Створення єдиного національного аналітичного центру, який забезпечуватиме інтеграцію інформації, стратегічний аналіз та підготовку рекомендацій для органів державної влади.
- Впровадження інтегрованої цифрової платформи управління безпекою, що забезпечить обмін інформацією в режимі реального часу між усіма суб’єктами сектору безпеки.
- Розвиток міжвідомчих координаційних механізмів, зокрема створення постійно діючих робочих груп та ситуаційних центрів.
- Удосконалення нормативно-правової бази, спрямоване на чітке визначення повноважень та відповідальності суб’єктів безпеки.

- Модернізація системи підготовки кадрів, включаючи впровадження програм навчання з кризового менеджменту, стратегічного аналізу та кібербезпеки.
- Впровадження стандартів НАТО, що передбачає уніфікацію процедур планування, розвиток цивільного контролю та інтеграцію до міжнародних систем безпеки.
- Розвиток системи кризового управління, включаючи створення національної мережі ситуаційних центрів.

Очікувані результати оптимізації

Реалізація запропонованих заходів дозволить досягти таких результатів:

- підвищення оперативності та ефективності управлінських рішень;
- забезпечення узгодженості дій усіх суб’єктів сектору безпеки;
- зменшення дублювання функцій і втрат ресурсів;
- підвищення точності прогнозування загроз;
- зміцнення стратегічної стійкості держави;
- підвищення ефективності використання фінансових і матеріальних ресурсів;
- інтеграція України до євроатлантичного безпекового простору.

Практичне значення запропонованих заходів

Запропоновані напрями оптимізації можуть бути використані органами державної влади для вдосконалення механізмів стратегічного управління, підвищення ефективності координації та забезпечення комплексного реагування на загрози. Їх впровадження сприятиме формуванню сучасної, адаптивної та ефективної системи національної безпеки.

Отже, оптимізація механізмів стратегічного планування та міжвідомчої координації є ключовою умовою підвищення ефективності системи забезпечення національної безпеки України. Комплексний підхід до вирішення існуючих проблем, поєднання сучасних технологій, управлінських інструментів

та міжнародного досвіду створюють передумови для формування ефективної та стійкої системи безпеки, здатної адекватно реагувати на сучасні виклики.

3.2. Підвищення стійкості держави до сучасних безпекових викликів

Сучасні загрози національній безпеці України мають комплексний, багатовимірний характер і охоплюють військові, гібридні, інформаційні, кібернетичні, економічні та соціальні компоненти. У таких умовах ефективна система національної безпеки повинна бути орієнтована не лише на реагування на окремі загрози, але й на формування стійкості держави як цілісної соціально-політичної системи.

Стійкість держави розглядається як здатність системи зберігати функціональність, адаптуватися до змін, протидіяти зовнішнім і внутрішнім викликам та швидко відновлюватися після кризових ситуацій. У цьому контексті підвищення стійкості передбачає інтеграцію превентивних, оборонних та адаптивних заходів на всіх рівнях державного управління - від стратегічного до локального.

Розвиток системи раннього попередження загроз

Одним із ключових елементів забезпечення стійкості держави є формування ефективної системи раннього попередження загроз, яка дозволяє своєчасно виявляти потенційні ризики та запобігати їх трансформації у кризові ситуації.

Основними складовими такої системи є:

- постійний моніторинг безпекового середовища на національному та регіональному рівнях;
- збір та інтеграція даних із різних джерел, включаючи розвідувальні, аналітичні та відкриті інформаційні ресурси;
- прогнозування кризових сценаріїв із використанням методів моделювання та сценарного аналізу;

- оперативне інформування органів державної влади для своєчасного прийняття управлінських рішень.

Використання сучасних технологій, таких як великі дані, штучний інтелект та аналітичні платформи, дозволяє значно підвищити точність прогнозування та оперативність реагування, що є критично важливим у сучасних умовах.

Забезпечення кібербезпеки та захист критичної інфраструктури

У сучасних умовах кіберпростір стає одним із ключових театрів протиборства, що зумовлює необхідність посилення кібербезпеки як одного з основних елементів національної стійкості. Кібератаки можуть призводити до порушення функціонування державних органів, фінансової системи, енергетики та інших критичних сфер.

Основні напрями підвищення кіберстійкості включають:

- створення та розвиток національної системи кіберзахисту;
- інтеграцію кібербезпеки у загальну систему національної безпеки;
- захист критичної інфраструктури (енергетика, транспорт, зв’язок, банківська система);
- впровадження резервних систем і механізмів відновлення функціонування;
- підготовку спеціалістів у сфері кібербезпеки.

Важливим аспектом є також розвиток кіберстійкості, що передбачає здатність систем швидко відновлюватися після кібератак і забезпечувати безперервність функціонування держави.

Підвищення соціальної та економічної стійкості

Стійкість держави значною мірою визначається стабільністю її соціально-економічної системи. Умови воєнних та гібридних загроз вимагають забезпечення безперервності функціонування ключових сфер життєдіяльності населення.

До основних напрямів підвищення соціально-економічної стійкості належать:

- забезпечення ефективної системи цивільного захисту населення;

- підтримка соціальної стабільності та запобігання кризовим явищам у суспільстві;
- стабілізація економічних процесів, особливо у стратегічно важливих галузях;
- створення системи стратегічних резервів (продовольчих, енергетичних, матеріальних);
- розвиток логістичної інфраструктури для оперативного реагування на кризові ситуації.

Особливого значення набуває формування економічної стійкості, яка передбачає здатність економіки функціонувати навіть в умовах значних зовнішніх обмежень та кризових впливів.

Розвиток міжсекторального та міжнародного співробітництва

Сучасні загрози мають транснаціональний характер, що обумовлює необхідність розширення співробітництва як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Підвищення стійкості держави потребує:

- активної взаємодії між державними органами, приватним сектором та громадянським суспільством;
- обміну інформацією та спільного аналізу ризиків;
- проведення спільних навчань і тренувань;
- інтеграції до міжнародних систем безпеки.

Особливу роль відіграє співпраця з країнами-партнерами та міжнародними організаціями, що сприяє впровадженню передових практик та підвищенню ефективності реагування на загрози.

Інтегрована модель підвищення стійкості держави

Комплексний підхід до підвищення стійкості держави передбачає поєднання різних груп заходів у єдину систему:

- Превентивні заходи: моніторинг, прогнозування, раннє попередження;
- Оборонні заходи: захист критичної інфраструктури, кібербезпека, розвиток військового потенціалу;

- Адаптивні заходи: забезпечення соціально-економічної стабільності, логістична готовність, відновлення після криз;
- Інтеграційні заходи: міжвідомча координація, міжнародне співробітництво, обмін досвідом.

Такий підхід забезпечує формування цілісної системи, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики.

Таблиця 3.1.

Комплекс заходів підвищення стійкості держави

Напрям	**Заходи**	**Очікуваний ефект**
Раннє попередження загроз	Моніторинг, прогнозування, аналітичні платформи	Своєчасне виявлення потенційних ризиків
Кібербезпека та критична інфраструктура	Захист, резервні системи, кіберзахист	Зменшення вразливості держави до атак
Соціальна та економічна стійкість	Життєдіяльність населення, стабілізація економіки, стратегічні запаси	Збереження функціональності держави під час криз
Міжсекторальне та міжнародне співробітництво	Обмін інформацією, навчання, інтеграція з НАТО	Підвищення оперативності та ефективності реагування

Практичне значення заходів підвищення стійкості

Запропоновані заходи можуть бути використані органами державної влади для формування державної політики у сфері національної безпеки, вдосконалення системи управління кризовими ситуаціями та підвищення

ефективності функціонування сектору безпеки й оборони. Їх реалізація сприятиме формуванню адаптивної, стійкої та ефективної системи національної безпеки.

Отже, підвищення стійкості держави є ключовим напрямом розвитку системи забезпечення національної безпеки України. Комплексне впровадження превентивних, оборонних та адаптивних заходів, поєднане з розвитком міжнародного співробітництва та сучасних технологій, створює передумови для формування ефективної системи безпеки, здатної протидіяти як традиційним, так і гібридним загрозам.

3.3. Перспективи розвитку системи національної безпеки України з урахуванням євроатлантичної інтеграції

Євроатлантична інтеграція України є одним із ключових стратегічних напрямів державної політики у сфері національної безпеки та оборони. Вона визначає необхідність не лише формального впровадження міжнародних стандартів, але й глибокої трансформації всієї системи забезпечення національної безпеки, включаючи інституційну структуру, механізми управління, підходи до стратегічного планування та ресурсного забезпечення.

В умовах повномасштабної воєнної агресії, поширення гібридних загроз, кібератак та інформаційного впливу розвиток системи національної безпеки набуває критичного значення для забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та стійкості суспільства. У цьому контексті євроатлантична інтеграція виступає не лише як зовнішньополітичний курс, але і як внутрішній механізм модернізації системи безпеки.

Розвиток системи національної безпеки України в умовах інтеграції до євроатлантичного безпекового простору передбачає комплексне впровадження заходів на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях, що забезпечують підвищення ефективності управління, адаптивності та стійкості держави.

Адаптація до стандартів НАТО як основа трансформації

Адаптація до стандартів НАТО є системоутворюючим елементом розвитку національної безпеки. Вона передбачає не лише уніфікацію процедур, але й зміну підходів до управління безпековими процесами.

Ключовими напрямами є:

- уніфікація процедур управління та координації, що включає впровадження єдиних стандартів стратегічного планування, оцінки ризиків та прийняття рішень;
- впровадження сучасних методологій оцінки загроз, які базуються на ризик-орієнтованому підході, сценарному аналізі та системному прогнозуванні;
- інституціоналізація демократичного цивільного контролю, що забезпечує прозорість, підзвітність та ефективність діяльності сектору безпеки;
- гармонізація нормативно-правової бази з міжнародними стандартами у сфері безпеки та оборони.

Практична реалізація цих заходів сприятиме формуванню узгодженої системи управління, підвищенню довіри з боку міжнародних партнерів та забезпеченню ефективної взаємодії між суб’єктами сектору безпеки.

Модернізація Збройних Сил та силових структур

Модернізація силових компонентів системи національної безпеки є одним із ключових напрямів інтеграції до євроатлантичного безпекового простору. Вона охоплює як технічну, так і організаційну складові.

До основних заходів належать:

- технічне переоснащення із впровадженням сучасних систем зв’язку, розвідки, радіоелектронної боротьби та протиповітряної оборони;
- цифровізація систем управління військами, що передбачає створення інтегрованих платформ командування та контролю;
- професіоналізація особового складу, включаючи підготовку за стандартами НАТО, участь у міжнародних навчаннях та розвиток спеціалізованих компетенцій;

- вдосконалення оперативного планування, орієнтованого на швидке прийняття рішень у кризових ситуаціях;
- впровадження систем оцінки боєздатності, що дозволяють об’єктивно оцінювати рівень готовності підрозділів.

Результатом модернізації має стати формування високоефективних, мобільних і технологічно оснащених сил, здатних діяти у складі міжнародних коаліцій.

Розвиток міжсекторального та міжнародного співробітництва

Сучасні безпекові виклики мають комплексний характер, що обумовлює необхідність інтеграції зусиль державних органів, приватного сектору та міжнародних партнерів.

Основними напрямами є:

- розвиток міжвідомчої координації у сфері реагування на гібридні загрози;
- обмін інформацією та спільний аналіз ризиків із міжнародними партнерами;
- участь у спільних навчаннях і тренуваннях, що дозволяють відпрацьовувати сценарії кризових ситуацій;
- інтеграція у міжнародні системи безпеки, що забезпечують оперативний доступ до ресурсів та інформації;
- розвиток механізмів публічно-приватного партнерства у сфері безпеки.

Це дозволяє підвищити ефективність реагування на загрози та забезпечити синергію зусиль різних суб’єктів.

Розвиток аналітичного та наукового забезпечення

Одним із ключових напрямів підвищення ефективності системи національної безпеки є розвиток аналітичного потенціалу держави.

У цьому контексті доцільними є:

- створення інтегрованих аналітичних центрів, що забезпечують комплексний аналіз загроз;

- використання технологій великих даних та штучного інтелекту для прогнозування безпекових процесів;
- впровадження систем моніторингу та оцінки ефективності політики безпеки;
- активне залучення наукової спільноти та експертного середовища до формування стратегічних рішень.

Це дозволить підвищити якість стратегічного планування та забезпечити наукове обґрунтування державної політики у сфері безпеки.

Інтеграція сучасних технологій та розвиток кібербезпеки

Цифровізація та технологічна модернізація є невід'ємними складовими розвитку системи національної безпеки.

Основні напрями включають:

- створення національної системи кіберзахисту, сумісної з міжнародними стандартами;
- впровадження резервних та захищених інформаційних систем;
- розвиток кіберкомпетенцій персоналу;
- використання штучного інтелекту для виявлення загроз у режимі реального часу;
- забезпечення кіберстійкості критичної інфраструктури.

Ці заходи дозволяють підвищити рівень захищеності держави та забезпечити безперервність функціонування ключових систем.

Практичні результати та очікуваний ефект

Реалізація зазначених напрямів розвитку системи національної безпеки забезпечить:

- підвищення ефективності стратегічного управління;
- посилення координації між суб'єктами сектору безпеки;
- підвищення рівня обороноздатності держави;
- зростання стійкості до гібридних і кібернетичних загроз;
- інтеграцію України до євроатлантичного безпекового простору;

- зміцнення міжнародного авторитету України як надійного партнера у сфері безпеки.

Отже, перспективи розвитку системи забезпечення національної безпеки України безпосередньо пов’язані з процесами євроатлантичної інтеграції, які виступають каталізатором її модернізації. Комплексне впровадження сучасних управлінських підходів, технологій та міжнародних стандартів створює передумови для формування ефективної, адаптивної та стійкої системи безпеки, здатної адекватно реагувати на сучасні та майбутні виклики.

Висновок до Розділу 3.

У третьому розділі магістерської роботи здійснено системне узагальнення теоретичних положень і практичних аспектів функціонування системи забезпечення національної безпеки України, а також обґрунтовано ключові напрями її вдосконалення в умовах сучасних воєнних, гібридних та глобалізаційних викликів. Проведене дослідження дозволило сформувати цілісне бачення трансформації системи національної безпеки як багаторівневої, динамічної та адаптивної структури, здатної ефективно реагувати на широкий спектр загроз.

У межах підрозділу 3.1. встановлено, що одним із визначальних чинників підвищення ефективності функціонування системи національної безпеки є оптимізація механізмів стратегічного планування та міжвідомчої координації. Доведено, що існуюча система управління характеризується певною фрагментарністю, наявністю дублювання функцій та недостатнім рівнем інтеграції інформаційних потоків, що негативно впливає на оперативність прийняття управлінських рішень. У зв’язку з цим обґрунтовано необхідність впровадження інтегрованого підходу до стратегічного планування, який передбачає узгодження цілей, ресурсів і дій усіх суб’єктів сектору безпеки й оборони.

Особливу увагу приділено розвитку сучасних інформаційно-аналітичних систем, здатних забезпечити безперервний моніторинг безпекового середовища, прогнозування загроз та підтримку прийняття управлінських

рішень у режимі реального часу. Визначено, що створення єдиної інформаційної платформи та посилення ролі координаційних органів дозволить суттєво підвищити ефективність міжвідомчої взаємодії, зменшити ризики неузгодженості дій та забезпечити раціональне використання ресурсів.

У підрозділі 3.2. доведено, що підвищення стійкості держави є ключовою передумовою ефективного функціонування системи національної безпеки в умовах багатовекторних загроз. Обґрунтовано, що сучасна модель безпеки має базуватися на принципах комплексності, превентивності та адаптивності, що передбачає інтеграцію військових, економічних, соціальних, інформаційних та кібернетичних компонентів.

Встановлено, що важливими складовими підвищення стійкості держави є розвиток системи раннього попередження загроз, забезпечення кібербезпеки, захист критичної інфраструктури, а також підтримка соціальної та економічної стабільності. Доведено, що лише за умови комплексного поєднання превентивних, оборонних та адаптивних заходів можливе формування ефективної системи реагування на кризові ситуації. Особливу роль у цьому процесі відіграє здатність держави забезпечувати безперервність функціонування ключових інституцій, підтримувати довіру населення та зберігати стійкість суспільних процесів навіть в умовах тривалого зовнішнього тиску.

Окремо підкреслено значення міжсекторальної взаємодії, яка передбачає залучення не лише державних органів, але й приватного сектору, громадянського суспільства та міжнародних партнерів до процесів забезпечення безпеки. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку безпекових систем і дозволяє значно підвищити їх ефективність.

У підрозділі 3.3. визначено, що перспективи розвитку системи національної безпеки України безпосередньо пов’язані з процесами євроатлантичної інтеграції, які виступають каталізатором її глибокої інституційної та функціональної трансформації. Обґрунтовано, що адаптація до стандартів НАТО передбачає не лише технічну модернізацію сектору безпеки й

оборони, але й зміну підходів до стратегічного управління, планування та координації діяльності суб’єктів безпеки.

Встановлено, що ключовими напрямами розвитку є модернізація Збройних Сил та інших силових структур, впровадження сучасних цифрових технологій управління, розвиток аналітичного забезпечення та інтеграція до міжнародних систем безпеки. Особливу увагу приділено впровадженню принципів демократичного цивільного контролю, що є важливим елементом функціонування сучасної безпекової системи та необхідною умовою її відповідності міжнародним стандартам.

Крім того, доведено, що розвиток міжнародного співробітництва, участь у спільних навчаннях, обмін досвідом та інтеграція інформаційних систем дозволяють суттєво підвищити адаптивність системи національної безпеки та її здатність реагувати на сучасні виклики. Важливим напрямом також визначено розвиток аналітичних і дослідницьких центрів, що забезпечують наукове обґрунтування державної політики у сфері безпеки та сприяють підвищенню якості стратегічного прогнозування.

Узагальнюючи результати третього розділу, слід зазначити, що вдосконалення системи забезпечення національної безпеки України має здійснюватися на основі комплексного підходу, який поєднує інституційну модернізацію, розвиток стратегічного управління, впровадження сучасних технологій та активну інтеграцію у міжнародний безпековий простір.

Доведено, що реалізація запропонованих напрямів дозволить підвищити ефективність функціонування сектору безпеки й оборони, забезпечити узгодженість дій суб’єктів безпеки, зміцнити стійкість держави до сучасних загроз та створити передумови для сталого розвитку України в умовах нестабільного безпекового середовища.

Таким чином, результати третього розділу мають не лише теоретичне, але й вагоме практичне значення, оскільки можуть бути використані у процесі формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки, а

також у діяльності органів державної влади, відповідальних за забезпечення безпеки й оборони держави.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне науково-теоретичне та прикладне дослідження системи забезпечення національної безпеки України в умовах трансформації глобального безпекового середовища, збройної агресії Російської Федерації, посилення гібридних впливів, кіберзагроз та інтенсивних процесів євроатлантичної інтеграції. Результати дослідження дозволяють розглядати національну безпеку як складну багаторівневу соціально-політичну систему, що функціонує на перетині державного управління, оборонного планування, економічної стійкості та інформаційної безпеки.

У процесі виконання роботи встановлено, що сучасна система національної безпеки України перебуває у стані динамічної трансформації, яка характеризується одночасним реформуванням інституційної структури, удосконаленням нормативно-правового забезпечення та впровадженням нових управлінських і технологічних підходів. При цьому ключовим викликом залишається необхідність забезпечення системної узгодженості між усіма складовими сектору безпеки й оборони.

За результатами першого розділу.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади формування та функціонування системи національної безпеки. Узагальнення наукових підходів дозволило визначити, що поняття «національна безпека» еволюціонувало від вузько військового трактування до комплексної міждисциплінарної категорії, яка охоплює політичні, військові, економічні, соціальні, інформаційні та кібернетичні виміри.

Встановлено, що сучасна система національної безпеки базується на сукупності принципів системності, комплексності, превентивності, адаптивності, безперервності управління та міжвідомчої координації. Реалізація цих принципів визначає здатність держави своєчасно ідентифікувати загрози, прогнозувати їх розвиток та формувати адекватні управлінські рішення.

Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правового та стратегічного забезпечення національної безпеки України. Встановлено, що існуюча правова база загалом формує необхідні засади для функціонування сектору безпеки, однак потребує подальшої гармонізації із стандартами ЄС та НАТО, а також підвищення узгодженості стратегічних документів різного рівня. Наявні розбіжності між окремими нормативними актами знижують ефективність стратегічного планування та ускладнюють реалізацію єдиної державної політики у сфері безпеки.

За результатами другого розділу.

У другому розділі здійснено аналіз сучасного стану та особливостей функціонування системи забезпечення національної безпеки України. Дослідження інституційної архітектури сектору безпеки й оборони показало, що вона є багаторівневою та включає широкий спектр органів державної влади, силових структур, координаційних та аналітичних інституцій.

Водночас виявлено низку системних проблем, серед яких: фрагментованість управлінських процесів, дублювання функцій між окремими органами, недостатній рівень міжвідомчої координації, а також нерівномірний рівень цифрової трансформації інституцій сектору безпеки. Ці чинники негативно впливають на оперативність прийняття рішень та ефективність реагування на кризові ситуації.

Оцінка ефективності функціонування системи в умовах воєнних та гібридних загроз засвідчила, що, попри значну адаптацію до умов широкомасштабної агресії, система все ще має обмеження у сфері стратегічної аналітики, ресурсного забезпечення та інтеграції інформаційних потоків. Особливо критичними залишаються питання кіберзахисту, стійкості критичної інфраструктури та координації дій у кризових умовах.

Таким чином, другий розділ підтвердив, що ефективність системи національної безпеки значною мірою залежить не лише від ресурсного потенціалу, а й від рівня організаційної узгодженості, якості управлінських

механізмів та здатності до швидкої адаптації в умовах змінного безпекового середовища.

За результатами третього розділу.

У третьому розділі обґрунтовано напрями вдосконалення системи забезпечення національної безпеки України з урахуванням сучасних викликів та стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію.

Доведено, що ключовим напрямом підвищення ефективності системи є оптимізація стратегічного планування та міжвідомчої координації шляхом впровадження інтегрованих управлінських моделей, цифрових платформ обміну інформацією та уніфікованих процедур прийняття рішень. Це дозволяє зменшити рівень фрагментації управління та підвищити швидкість реагування на загрози.

Суттєвим напрямом визначено підвищення стійкості держави до сучасних безпекових викликів. У роботі доведено, що стійкість держави формується як комплексна характеристика, що охоплює здатність інституцій, економіки та суспільства функціонувати в умовах криз. Особливу роль відіграють системи раннього попередження, кіберзахист, захист критичної інфраструктури та механізми забезпечення соціально-економічної стабільності.

Окремо розглянуто перспективи розвитку системи національної безпеки України в контексті євроатлантичної інтеграції. Встановлено, що адаптація до стандартів НАТО є не лише технічним процесом, а глибокою інституційною трансформацією, яка охоплює реформування управлінських процедур, модернізацію сил безпеки й оборони, розвиток аналітичної інфраструктури та посилення цивільного демократичного контролю.

Додатково підкреслено значення міжнародного співробітництва, інтеграції у спільні системи безпеки, участі у спільних навчаннях та обміні аналітичною інформацією, що суттєво підвищує рівень оперативної сумісності та адаптивності української системи безпеки.

Узагальнюючий науково-практичний висновок.

Узагальнення результатів дослідження дозволяє констатувати, що система забезпечення національної безпеки України перебуває у фазі складної структурної трансформації, яка визначається одночасною необхідністю реагування на актуальні воєнні загрози та впровадженням довгострокових реформ відповідно до євроатлантичних стандартів.

Доведено, що підвищення ефективності функціонування цієї системи можливе лише за умови комплексного підходу, який поєднує:

- інституційну модернізацію сектору безпеки й оборони;
- удосконалення стратегічного управління та координаційних механізмів;
- цифрову трансформацію процесів прийняття рішень;
- розвиток аналітичної та прогнозної складової;
- забезпечення кіберстійкості та захисту критичної інфраструктури;
- поглиблення міжнародної інтеграції та взаємосумісності з партнерами.

Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості їх використання при формуванні державної політики у сфері національної безпеки, розробці стратегічних документів, удосконаленні діяльності органів сектору безпеки й оборони, а також у процесі впровадження реформ, спрямованих на підвищення стійкості держави.

Таким чином, мета магістерської роботи досягнута повною мірою, а поставлені завдання виконані. Отримані результати мають як теоретичне, так і прикладне значення та можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень у сфері національної та міжнародної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19.

2. Закон України «Про оборону України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12.

3. Закон України «Про Збройні Сили України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12.

4. Закон України «Про Службу безпеки України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12.

5. Закон України «Про критичну інфраструктуру». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20.

6. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України». URL: https://www.president.gov.ua.

7. Указ Президента України «Про Стратегію воєнної безпеки України». URL: https://www.president.gov.ua.

8. Указ Президента України «Про Стратегію кібербезпеки України». URL: https://www.president.gov.ua.

9. Стратегічний оборонний бюлетень України. URL: https://www.mil.gov.ua.

10. Доктрина інформаційної безпеки України. URL: https://www.rnbo.gov.ua.

11. NATO. NATO 2022 Strategic Concept. Brussels: NATO, 2022. URL: https://www.nato.int.

12. NATO Standardization Agreements (STANAGs): Overview. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69269.htm.

13. DCAF. Handbook on Security Sector Reform. Geneva: DCAF. URL: https://www.dcaf.ch.

14. United Nations. Security Sector Reform Framework. New York: UN. URL: https://www.un.org.

15. European Union. Global Strategy for Foreign and Security Policy. Brussels: EU, 2016. URL: https://europa.eu.

16. Buzan B. People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies. London: ECPR Press.

17. Walt S. The Renaissance of Security Studies. International Studies Quarterly.

18. Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: PublicAffairs.

19. Kaplan R. The Coming Anarchy. The Atlantic.

20. Posen B. The Sources of Military Doctrine. International Security.

21. Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітичні матеріали. URL: https://niss.gov.ua.

22. Центр Разумкова. Аналітичні доповіді з питань безпеки. URL: https://razumkov.org.ua.

23. Кабінет Міністрів України. Офіційні документи у сфері безпеки та оборони. URL: https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 29.03.2026).

24. Міністерство оборони України. Аналітичні матеріали. URL: https://www.mil.gov.ua.

25. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Кібербезпека. URL: https://cip.gov.ua.

26. OECD. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris: OECD, 2025. URL: https://www.oecd.org.

27. OECD. Security System Reform: Principles and Good Practice. Paris: OECD Publishing.

28. World Bank. Governance and Security Sector Reform Reports. Washington, DC: World Bank.

29. International Institute for Strategic Studies (IISS). The Military Balance. London: IISS.